

הכסף היהודי: סוד ההצלחה הכלכלית של עם ישראל

העם היהודי מנהל שתי מלחמות בימים הללו: אחת באמצעות נשק, והשנייה באמצעות כסף. כנגד האויב החמאסי נאבקים עם כלי משחית, אבל כנגד האויב האנטישמי של שנת ישראל בין אומות העולם, אנחנו מתנהלים באמצעות הכסף היהודי.

שתיים מנשיאות האוניברסיטאות החשובות בעולם, הרווארד ופנסילבניה, נאלצו להתפטר בבושה, לאחר שסיירו לגנות את רוח הפרצים האנטישמית הנושבת בין כתלי המוסדות. מגדל השן קרס, בעיקר בגלל סיבה אחת: כי ליהודים יש כסף. יהודים איימו להפסיק תרומות בגובה עשרות ומאות מיליוני דולרים אם לא יתחולל שינוי בהגנה על הסטודנטים היהודים.

זה פותח צוהר לעובדה מדהימה: העם היהודי עשיר. אנחנו קטנים בכמות אנושית, בשטח מדינתי, ובכוח פיזי, אבל גדולים בניהול הון. כבר היהודי הראשון שיצא ממשפחת האבות המצומצמת ותרם לעולם כולו – יוסף הצדיק - התבלט ככלכלן על שהוביל את מצרים לשגשוג כלכלי. וכך זה נמשך עד היום: שלוש מתוך ארבע יושבי הראש האחרונים של ה"פדרל ריזרב", הבנק המרכזי של ממשלת ארצות הברית, הם יהודים (גרינספן, ברננקי וילן). יותר מארבעים אחוז מזוכי פרס נובל לכלכלה הם יהודים - הרבה יותר מהדומיננטיות היהודית בתחומי מדע אחרים. ברשימת 20 עשירי העולם של פורבס, כשלושים אחוז הם יהודים (צוקרברג, אליסון, בלומברג, פינג'ט, ברין ואדלסון). גם ההקשר הישראלי לא נפקד: בבורסת הנאסדק נסחרות חברות הייטק ישראליות במספר גבוה מכל מדינה בעולם, למעט ארה"ב וסין. כמובן ללא פרופורציות לגודלנו היחסי.

והשאלה המתבקשת היא: מה הקשר בין היהודים וכסף? מהי הסיבה שלמרות שהיהודים מבורכים בכל תחום שנוגעים בו, התחום שמצליחים בו הכי הרבה הוא ניהול הון, כמוכח מכך כאמור, שאחוז היהודים זוכי פרס נובל בכלכלה הוא הרבה יותר מאשר בתחומי מדע אחרים?

אנו רוצים לחקור זאת באמצעות תמיהה עצומה, שאין מפרש מכובד במהלך ההיסטוריה שלא עסק בה: למה אבותינו צוו לרוקן את הכסף המצרי? מה פתאום נדרשו יהודים לפני יציאת מצרים, לחשוב על כסף ולשאול מהמצרים כלי כסף, כלי זהב ושמלות?

עוד להבין: למה הציווי על שאילת הכלים נאמר כבר בסנה? איך יתכן שהציווי הראשון שמקבלים היהודים כעם, הציווי הראשון בספר שמות – עוד לפני המצוות הגדולות של "החודש הזה לכם" וקרבת פסח – הוא להתמלא בכסף? האם זה לא היה יכול לחכות לשלב בו אמורים לקיים את הציווי בפועל, לפני מכת בכורות?!

התמיהות מוכפלות ומתעצמות לאור הסיבוך הבא: ציווי שאילת הכלים יצר בעיה. הוא הכריח את היהודים לנהוג בהטעיה וגניבת דעת, שהם שואלים את הכלים לזמן קצוב ומחזירים אותם. שכן המצרים חשבו שהם הולכים לשלושה ימים וחוזרים (ראו בהערה¹), ולכן היו חייבים היהודים לבקש בלשון "שאלה". וכמובן, המהלך יוצר רושם של **חמדנות חסרת מוסר**, ומי כמונו יודעים את משמעות היצרים האפלים המתעוררים מתוך כך?

הקנאה בהצלחה היהודית הצמיחה את הסטריאוטיפ האנטישמי, שהיהודי עושה הכול כדי להרוויח, כולל עושק המדינה והגוי הבודד (כמו הצגתו המפורסמת של שייקספיר, "הסוחר מוונציה", על "שיילוק", הסוחר היהודי שמלווה כסף בריבית לאנטוניו הנוצרי ותובע לחתוך איברים מגופו תמורת החוב). וכל אחד תמה: מה היה הצורך בכל העיסוק הזה בכסף?

¹ בעבר הארכנו בטעם הדבר שמשה יצר רושם שהולכים לשלושה ימים בלבד. יש אומרים שהדבר היה עונש לפרעה, מידה כנגד מידה על רמיית ישראל בפה רך. יש אומרים שפרעה הצטווה במה שהיה מסוגל לקיים – לשחררם לשלושה ימים, והקב"ה לא העמידו בניסיון גדול על מידותיו ולתובעו לשחרר לגמרי. ביאור עמוק בפרק לא בתניא, שבני ישראל נחטפו מהרע שהיה בתוקפו בתוכם, ולכן היו מסוגלים רק ליציאה חלקית ומדורגת.

אנחנו רוצים לסקור רעיונות מגוונים שהובאו במפרשים, ואחר כך לפתח את היסוד החסידי הכביר, שהוא מרכז חיינו: יהודי נדרש להרבה יותר מעבודת ה' נפשית במוחו ובליבו, הוא מצווה להזיז את העולם כולו לגאולה והדרך האפקטיבית ביותר לתיקון עולם היא קידוש הכסף.

ב. ארבע פעמים, קושר הקב"ה בין גאולת מצרים וכסף. בכל צומת היסטורית בה נדונה הגאולה, הקב"ה מזכיר את הרווח הכספי שיבוא בעקבותיה.

זה מתחיל מהפעם הראשונה שגלות מצרים מתוארת בתורה:

1. בראשית טו: ויאמר לאברם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול.

בתוך הברית הנשגבה ומוצפת המסתורין של "בין הבתרים", צופה הקב"ה ימים קשים מאוד במצרים, ואולם הסוף יתהפך לטוב ובני ישראל עתידים לצאת ברכוש גדול.

הפעם השנייה היא בעת המעמד המופלא של ה"סנה", כשמשה מתמנה לשליחות הגאולה. הקב"ה לא מצווה שום דבר מעשי שנוגע לישראל, אלא רק ציווי אחד:

שמות ג: והיה כי תלכון - לא תלכו ריקם ושאלה אישה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלת, ושמתם על בניכם ועל בנותיכם וניצלתם את מצרים.

נשים לב: הציווי נוגע ל"היה כי תלכון", עוד למעלה משנה² ובכל זאת ה' ממחר לצוות עליו. זאת בשעה שהם לא קיבלו שום ציווי עתידי אחר, כמו הקרבת קרבן פסח ואיסור חמץ. יותר מזה: ישנו חידוש מהפכני במהות הציווי. בעוד שלאברהם נאמר רק "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", והקורא יכול לחשוב שהקב"ה יוריד מהשמיים כסף וזהב כמו שהוריד את מכות מצרים ואת מן המדבר, כאן מעביר הקב"ה את הכוח אל היהודים ומצווה שהם עצמם יקישו על פתחי המצרים וישאלו כלי כסף וזהב.

הקב"ה אינו מסתפק בציווי המוקדם, אלא חוזר עליו שוב ברגע הרלוונטי, רגע לפני מכת בכורות:

שמות יא: עוד נגע אחד אביא על פרעה ועל מצרים, אחרי כן ישלח אתכם מזה כשלאחזו כלה [קללה] ... דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב.

שוב, רגע אחרי מכת בכורות, מדגישה התורה שהיהודים לא שכחו את ציווי ה' וקיימו אותו למעשה:

שמות יב: ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלת: וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים.

כאן עולות תמיהות רבות: ראשית, מה כל כך חשוב לצוות על שאילת הכלים עוד במעמד הסנה, שנה לפני יציאת מצרים, בשעה שהקב"ה יחזור על הציווי שוב בעת חלותו בפועל?

אור החיים ג, יח: למה צוה ה' שאלת כסף בזמן מוקדם ולא המתין עד בא דברו הטוב לצאתם מארץ מצרים? מה גם שהדברים בזמנם נאמרו ביום שלמחרתו יצאו ומה צורך לאומרם קודם י"ב חודש?

זאת ועוד: נשים לב שגם הציווי החוזר לפני מכת בכורות, נאמר בפרק יא, עוד לפני המצוות של פרשת "החדש הזה לכם" שנאמרות בפרק יב. וכל אחד מתפלא: מה מרכזיות סיפור הכסף?

שנית והוא העיקר: למה היהודים צריכים לפשוט יד בעצמם לכסף המצרי? הרי כל גאולת מצרים הייתה על ידי הקב"ה והוא יכול גם לצוות את המצרים להעביר אלינו את הכסף? (כמו שרה ששחררה משבי פרעה המצרי, ואברהם העריך מראש שיתנו לה מתנות כמו שאמר "למען יטב לי בעבורך", ופרעה עצמו העשיר אותה במתנות ולא אברהם נדרש לפשוט יד בפניו)?

² "משפט המצרים שנים עשר חודש" (משנה בעדויות) ומשה הגיע למצרים באייר והם יצאו שנה אחר כך בניסן. והרי מעמד הסנה היה ימים או חודשים קודם. כך שמדובר על למעלה משנה לפני היציאה משם.

במיוחד קשה לעכל את הביטוי החד והנחרץ שחותם את הציווי במעמד הסנה: "ונצלתם את מצרים", ושוב חוזר הביטוי בעת קיום המצווה בפועל: "וינצלו את מצרים" ומפרש רש"י: "ונצלתם – ותרקנון"³.

כל התמיהות מתגמדות מול השאלה הבאה: הציווי לרוקן את מצרים, הכריח אותם לנקוט בעורמה וגניבת דעת ו"לשאול" מידי המצרים את הכסף לזמן קצוב בלבד, בשעה שהם ידעו שהם אינם מתכוונים לחזור ולהשיב את השאלה. שכן המצרים היו בטוחים שהם עומדים לחזור אחרי שלושה ימים ורק רוצים לקחת בגד ולהתקשט בחגיגת הזבחים מחוץ למצרים ואחר כך יחזירו בחזרה. לכן עם ישראל היו חייבים לפנות אליהם בבקשת שאלה ולא מתנה לעולם.

כך מתאר רבי יוסף בכור שור את האשליה שיצרו נשות ישראל בקרב נשות מצרים:

2. בכור שור ג, כב: 'ושאלה אשה משכנתה' - שתאמר לה הננו הולכים לחוג [שלושה ימים במדבר], השאילי לי כוס כסף וזהב וכלים שלך שלא אתבייש בין חברינו וכן השמלות של שש ורקמה.

האור החיים מחדד את ההכרח להציג את הבקשה בצורה כזו:

אור החיים ג, יח: 'ושאלה אשה' לצד שדעתם לחזור [והיו חייבים לבקש בתורת 'שאלה' ולא מתנה].

כאן התמיהה מטפסת לגבהים: למה היו צריכים להגיע לכל זה? האם לא היה עדיף שהקב"ה בעצמו יוציא את הכסף מהמצרים ויחסוך את החילול ה' העצום הזה?⁴

באמת, הראשונים מסבירים כי ישראל לא שיקרו חס ושלו, אלא לשון 'שאלה' במקרא מתפרשת גם בתור מתנה גמורה. ולכן ישראל התכוונו למתנה גמורה.

רבינו חננאל: חס ושלו שיתיר הקב"ה לגנוב דעת הבריות, אלא 'ושאלה' הוא שתיתן במתנה, שכן מצינו בגדעון 'אשאלה מכם שאלה ויתן לי איש נזם שללו'. וכן בבת שבע 'שאלה אחת קטנה אנכי שואלת מאתך [משלמה]... יתן את אבישג השונמית [לאדניהו לאישה]' והרי מתנה בלשון שאלה.

אבל אין ספק שמדובר בלשון דו משמעית, שהמצרים היו יכולים להבינה בתור שאלה לזמן קצוב. אכן הגמרא מספרת שהתרמית הזו הביכה את חז"ל אלף שנים אחרי יציאת מצרים. בזמן הכיבושים הגדולים של המלך אלכסנדר מוקדון, הוא הגיע למזרח התיכון וכינס ועידה של מנהיגי האומות, במטרה לפתור את הסכסוכים כאן. נציג מצרים קם וטען את הטענה הזו והחכמים לא ידעו להשיב עליה. עד שבא יהודי פשוט והתנדב לעשות זאת.

סנהדרין צא: באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, אמרו לו: הרי הוא אומר 'וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום', תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו. אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן ... אמר להן ... 'ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה' תנו לנו שכר עבודה של שלשים ריבוא ששעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה ... בדקו ולא מצאו תשובה ... וברחו.

גביהא השתיק אותם בכך שעדיף להם לסגור את הפה. כי הוא ישמח לפתוח את החשבון בינינו ולתבוע קודם את כל החוב המגיע למאות אלפי עבדים על מאה שנות עבדות.

אז גביהא הוריד אותם מהגב שלנו. אלא אין ספק שהבעיה לא נפתרה בינינו ובין עצמנו: למה יצר הקב"ה מצב כזה שהעובד צריך שכרו בדרכי מרמה? מדוע לא פתר בדרך נאה כלשהי את הבעיה, כמו שפתר את כל שאר בעיות מצרים?

דרשות הר"ן: עניין זר ומתמיה מאוד: אף שאנשי מצרים היו חייבים שכרם, לא היו ראויים לבוא עליהם בעקבה ובדרכי רמייה, וכל שכן אחר שיד ה' תקיפה וחזקה עליהם ולמה הוצרכו לעשות כן?

³ השורש 'נצל' פירושו לקחת ממקום אחד ולהעביר למקום אחר. כמו 'וינצלו בני ישראל את עדים', שהורידו את התכשיטים ומסרו לערב רב. גם המילה 'הציל' פירושה להוציא ולהעביר, ועד"ז 'לנצל' מישוהו אחר או במשמעות חיובית של ניצול זמן. וכך הציווי 'ונצלתם' לדעת רש"י והתרגום הוא לרוקן את מצרים מרכושם.
⁴ בדרך צחות: בפרשה הבאה נקרא על האיסור לשוב למצרים, "לא תוסיפו לראותם עד עולם". וכדי לעשות בטוח שבני ישראל לא ישובו, ציווה הקב"ה לקחת הלוואה מהמצרים וכך ברור שלא ישובו למצרים לעולם...

ג. יש אומרים, שהקב"ה דאג לעתיד של עם ישראל. עם ענק של מיליוני אנשים, נשים וילדים יוצא לחירות ללא כל אמצעים להתחיל את החיים ולכן הקב"ה דאג שהם יהיו מצוידים ברכוש.

עוד אומרים שהיה זה חלק מעונשי מצרים, מידה כנגד מידה. פרעה שיקר והערים והפיל את בני ישראל אל עומק השעבוד באמצעות רמייה של "פה-רך". לכן נענש ברמאות חוזרת.

אמנם אין זה מספיק. ראשית, בפרשה הבאה נקרא על "ביזת הים". מרכבות המצרים שטובעו בים סוף ובני ישראל אספו את התכשיטים שקישטו את המרכבות. המדרש אומר כי הערך של "ביזת הים" עלה באין ערוך על הערך של "ביזת מצרים". כך שהם התעשרו שם ולא היו זקוקים לשאלת הכסף.

רש"י שמות טו, כב: 'וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף' - הסייעם בעל כרחם, שעטרו מצרים את סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף והיו ישראל מוצאים אותם וגדולה ביזת הים מביזת מצרים, שנאמר 'תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף' [שביזת הים לעומת ביזת מצרים הייתה כערך זהב לגבי כסף].

גם הביאור השני, שתכלית הרמייה הייתה להעניש את פרעה, לא עונה על השאלה: ממתי הוטל על ישראל להעניש את פרעה? למה לא עשה זאת ה' הבה נציג שני ביאורים נפלאים מתורתו של הרבי מליובאוויטש. הראשון מרחיב לב, והשני מתמצת את משמעות החיים לפי התפיסה הקבלית-חסידית.

ד. לילה אחד, לפני כמה שנים, עצרתי במרכז המסחרי של כפר חב"ד. השעה הייתה קרובה לאחת בלילה ועל הספסלים ישבו כמה נערים, זרוקים, כאובים, שלא הצליחו בשיבות. לבי נמשך אליהם והתיישבתי איתם לילה שלם. שאלתי את אחד ה"מנדי"ס שם, למה אינו הולך הביתה? הוא משך בכתפיו: "עזוב". הפצרתי שוב: "תרחם על אבא שלך, הוא לא הולך לישון עד שתיכנס הביתה". הוא הדהים אותי: "בחייך, אבא שלי לא אוהב אותי. הוא היה שמח אם נולדתי אצל השכנים".

"למה אתה אומר ככה? אתה לבוש נעליים של 500 שקל, חולצה של 200 שקל, חגגו לך אירוע בר מצוה במאה אלף שקל. למה אתה אומר שהוא לא אוהב אותך?". מנדי הגיב במילים שהממו אותי: "את כל זה אבא שלי עושה בשבילו, מתי הוא עשה משהו בשבילי? מתי הוא הראה שאני יקר לו?".

מנדי העניק לי את השיעור החשוב בחיי בתחום מערכות היחסים: זה לא הכסף, זה הכבוד. אדם לא צריך להתמלא בנכסים, אלא בהרגשת ערך, שהוא חשוב ומשמעותי למישהו. וזה הסיפור מאחורי שאלת הכסף והכלים: היא נועדה לשקם את הערך של ישראל. כדי שהם ייצאו כמו מנצחים, כאנשים גאים וזקופי קומה ולא כיצורים שבורי גב ונפש, המבוהלים מהקיום של עצמם.

במשך מאה שנה, היו החיים שלהם שווים פחות מחיי כלב. הם נדרסו תחת המגף המצרי בעבודת פרך בבניין, במרדף אחרי הנשים ההרות ובשפיכת דם הילדים היהודים. גם כשהם ייצאו ממצרים, מצרים לא תצא מהם. הנפש תישאר חבולה ומצולקת מהטראומה של העבודות.

לכן ציווה הקב"ה לתבוע כסף וזהב מהמצרים על כל שנות העבודה שלהם, והמצרים יתנוהו **מרצונם הטוב!** אותו מצרי שאתמול נגש ורדה בהם, ייאלץ להביט להם בעיניים ויכיר בקיומם. זה יהיה פיצוי קטן על הכאב הנורא ואיזשהו ביטוי שיזקוף את הקומה היהודית.

זאת עומק התשובה של גביהא בן פסיסא למלכי מצרים. הוא טען כזכור שדרישת הכסף מהמצרים הייתה כעין בקשת **שכר עבודה** - וכל אחד יודע ששכר עבודה כולל שתי מטרות: א. מילוי צורך חומרי, להתפרנס באמצעות המשכורת. ב. מילוי שכר נפשי של העובד, בהיותו תורם ומשמעותי לציבור. כיום יודעים שההיבט השני במשכורת, חשוב לא פחות מאשר הראשון. אנשים עוזבים מקומות עבודה נחשקים ועתירי שכר אם חסרה להם משמעות. חברות משקיעות תקציבים אדירים בשימור עובדים על ידי מתן הרגשה של בית ומשפחה, אוטונומיה ובחירה לעובד, שמדגישה את מרכזיותו בעסק.

בדרך זו מבאר הרבי שאלה עצומה, שהעסיקה את רוב המפרשים לאורך השנים:

3. תלמוד בבלי ט,א: דבר נא באזני העם - אמרי דבי ר' ינאי: אין 'נא' אלא לשון בקשה. אמר הקב"ה למשה: בבקשה ממך, לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, **שלא יאמר אותו צדיק [אברהם]: 'ועבדום וענו אותם' קיים בהם, 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' לא קיים.**

שאלת הכסף והזהב נועדה לפייס את אברהם אבינו, שלא יטען שהקב"ה כופר בהבטחותיו. והשאלה הגדולה היא למה צריך להגיע לטענה של אברהם? וכי הקב"ה אינו חייב מעצמו לקיים את דבריו?

עץ יוסף על עין יעקב: וקשה אפילו בלא תרעומת אברהם, צריך הקב"ה בעצמו לקיים מה שאמר?

הרעיון מרחיב את הלב. הקב"ה אומר למשה כך: כדי לקיים את הבטחתי לישראל, ביכולתי להעמיד אותם על יד שפת הים והם יאספו כסף וזהב שנפל ממרכבות המצרים. אבל אשאר בבעיה מול אברהם אבינו. בתור **אבא** הוא יקום ויזעק את **הכבוד של ילדיו**. האם זה הוגן ש'ועבדום וענו אותם' קיים בהם במלוא ההשפלה ואילו את השכר על העבודה הם יאלצו להתכופף ולאסוף ממרכבות המצרים?! לכן מתחנן הקב"ה למשה: דבר נא באזני העם שיבקשו את השכר מהמצרים והם ייתנוהו להם **מרצונם הטוב** וכך תנוח דעתו של אביהם: ילדיו לא קיבלו רק כסף, אלא כבוד וזקיפות קומה.

ליקוטי שיחות כא/13: עצם ההבטחה 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול', יכולה להתקיים באופן בו המצרים באים לידי עונש ומוסרים ממונם לישראל. אבל אז נשאר פתחון פה לאברהם אבינו. הוא בתור **אב** תובע שהרכוש יגיע לישראל באופן שמודגש שבא **לטובת ישראל**, בתור **שכר** על שנות ה'ועבדום', ודווקא אז יהיה להם **תנחומים** על הגלות המרה במצרים. דווקא כאשר ה' נותן את חן העם בעיני המצרים והם נותנים להם כסף מעצמם, נפתרת הטענה של אברהם אבינו.

כמה נאים הדברים לאומרם, הרבי מליובאוויטש, שמסר נפשו לרומם כבודם ומעמדם של ישראל. הדברים נאים שבעתיים בערב י' שבט, יום ההילולא של האדמו"ר הקודם ויום עליית הרבי לנשיאות חב"ד, בו ביקש ללכת לבתי הכנסת וריכוזי הנוער ולספר על גודל האהבה שהייתה לחמיו, האדמו"ר הקודם, לכל יהודי ויהודייה באשר הם והביטחון אשר בטח בהם שימלאו תפקידם במלוא הכוחות.

מכאן נעבור אל אחת המהפכות שחוללה החסידות במחשבה ובחיים היהודיים. הדברים מבוארים בהרחבה גדולה בפרקים לו-לז בתניא וכאן ניגע בנקודת הדברים.

ה. הנביא ישעיהו משרטט את חזון הגאולה העתידה: "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר". תכלית החיים היא להפוך את העולם כולו לארמון מפואר שמבטא את נוכחות בעל הבירה.

בעוד שהתרגלנו לעבוד את ה' באמצעות כמה תאים אפורים במוח, בתודעה ובלב, החזון היהודי הוא רחב באין ערוך. המטרה היא שהמציאות כולה תודה בשם ה'. של אדם, כל פינה וכל נקודה על פני הגלובוס תנכיח את בעל הבית, את רוח הבורא שיצר אותה. יהודי ומי שאינו יהודי, בארץ ישראל ושלא בארץ ישראל, בתודעה ועד הציפורניים ברגליים, משולחן וכיסא עד מגדלים חובקי עשייה – הכול יבטא את רוח האלוקים המרחפת על המציאות.

הדרך לשם עוברת בכל מעשה שאנו עושים. כאשר יהודי משתמש בכסף או בכל אמצעי אחר לקדושה, הוא מרומם את הניצוצות הרוחניים שטמונים באותו החפץ וגואל אותם.

אבל האמצעי האפקטיבי ביותר לקדש עולם הוא קידוש הכסף. **הכסף הוא תמציא כל המציאות ומי שמנהל את הכסף – מנהל את העולם.** כסף אוצר בתוכו את כל רבדי המציאות, את תרי"ג כוחות הנפש שהושקעו בו כמו הביטוי "דמים", תרתי משמע, את כל השותפים האנושיים שהתגייסו להשיג אותו וכל המקומות במרחב שבהם נוצר. כשמוסרים כסף לקדושה – מרוממים את המציאות כולה.

שאלת הכסף ממצרים סחטה את מהות ועצמות המדינה. כאשר היבטו המצרים ליהודים בעיניים ומסרו להם את הכסף והזהב מרצונם הטוב – הם מסרו את עצמם. את חלבם ודמם ואת המרחב בו נוצר הכסף. אחר כך לקחו היהודים את הכסף המצרי ובנו עמו את המשכן לה'. את ביתו של הקב"ה עלי אדמות. איזה היפוך מושלם: עומק הדם והחיים המצרי, התהפך להיות פאר בית ה'.

4. ליקוטי שיחות שם/15: הרכוש הגדול שהוציאו היהודים ממצרים, הכיל את ניצוצות הקדושה שהיו טמונים בהם. מהם הקימו את המשכן, ובכלל השתמשו לקדושה. וזאת הייתה לכתחילה הכוונה בבסיס גלות מצרים, שעל ידי זה יצאו ברכוש גדול ויוציאו ויעלו את ניצוצי הקדושה שטמונים שם.

בכך נוכל להבין תמיהה גדולה מהחומש הקודם: מה עומד מאחורי התפיסה הכלכלית של יוסף הצדיק, שנראית כמו **יסודות הקומוניזם**? סוף פרשת וייגש מתאר באריכות, כיצד יוסף השתלט על כל ההון המצרי שהיה בידי הציבור והעבירו לקופת פרעה. יוסף הפעיל מנגנון של **הלאמה קולקטיבית** של נכסי הציבור. בתחילה דרש מהמצרים כסף מזומן עבור הלחם. כשהמזומן נגמר הוא דרש מטלטלים, את בעלי החיים, הסוסים והבקר. וכשכל ההון הנייד עבר אליו, תבע להעביר על שם פרעה את כל האדמות שלהם. התורה מסכמת את תהליך הלאמה במילים: "ותהי הארץ לפרעה".

וכל אחד שואל: האם יוסף חשב שצורת ניהול כזו בריאה לכלכלה?! במיוחד שהתורה אינה דוגלת בשיטה כזו ובכל התורה לא מצאנו מבנה הון מלוכני, בו הכסף שייך למלך ומנוהל בידי הפקידים? המבנה היחידי המתואר בכל התנ"ך, הוא קנין פרטי בו כל אדם עושה לעצמו, החל מאברהם שמתחרה בלוט, יצחק שמתחרה עם רועי גרר וכן הלאה. המלך היחידי שמשלט על הון פרטי הוא אחאב שטורף את כרם נבות ומוקע לדורות במילים "הרצחת וגם ירשת?!".

כך ידועים דברי המשנה באבות: "ארבע מידות באדם ... האומר **שלי שלך ושליך שלי** – עם הארץ". היינו שהקומוניסט רוצה טוב ומתכוון לתקן עולם, אבל הוא בור ועם הארץ בהבנת הנפש האנושית. אנשים עובדים בשביל עצמם ולא עבור המדינה.

אכן, ראוי לשים לב, שיוסף עושה דבר מתוחכם יותר (בראשית מז כג-כד): "ויאמר יוסף אל העם: הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה, הא לכם זרע וזרעתם את האדמה והיה בתבואת ונתתם **חמישית לפרעה וארבע הידות יהיה לכם**". היינו שיוסף השאיר את **ניהול הקרקעות בידיהם** ומינה אותם לאריסים העובדים בשדות פרעה.

הוא השאיר להם **שמונים אחוז מהרווח** והיה עליהם להעביר לפרעה **עשרים אחוז ממה שהכניסו**. כך שלמרות שהקרקע הייתה שייכת לפרעה, אבל הם שילמו **פחות מס הכנסה ממה שאנחנו משלמים במדינה קפיטליסטית**. הם נשאר עם יותר רווח ממה שאנו נשארים עם הקרקעות שלנו. כי יוסף הסכים עם העיקרון הבסיסי של הקפיטליזם, לפיו אדם עובד עבור עצמו ולא עבור המלך.

וכל זה מחזק את השאלה: אז למה הלאמת הבעלות על המזומן, המטלטלים והקרקעות?

חסידות רואה זאת באותה דרך שהוסברה לעיל: בכל בוקר מחדש, יוסף שאל את עצמו איך זה קרה ליי? כיצד בנו הצדיק של יעקב אבינו מתגלגל לניהול הממלכה הגדולה בעולם? איך זכיתי לקבל את הכלים האדירים הללו, שיהודי מעולם לא החזיק בהם?

יוסף האמין שהוא נשלח במטרה גדולה. הוא שליח ההשגחה העליונה להתחיל עידן חדש בתולדות האנושות: לרומם את הכלכלה החשובה בעולם ולכוון אותה למקום טוב. והדרך הכי טובה לעשות זאת היא באמצעות ניהול ההון. המהרש"א אומר כי כלי הכסף והזהב שהעניקו המצרים לישראל ביציאתם משם, היו (גם) **מהאוצרות שצבר יוסף בזמנו**. כך שהרכוש שיוסף אגר נשמר **קקן פיצויים עתידית** עבור העוול שגרמו המצרים לישראל. אחר כך, בני ישראל לקחו את הכסף הזה והשתמשו בו כזהב ונחושת לבניית המשכן והסיבוב הרוחני הושלם.

עוד נקודה מבוארת (הארכנו בשיעור לפרשת בשלח אשתקד): ארץ מצרים היא המקום היחידי בעולם, שאסור ליהודי לשוב אליה, ככתוב "אשר ראיתם את מצרים היום, לא תשובו לראותה עד עולם". והקושיה עולה מאליה: הרי אין מקום בעולם שלא סבלנו בו ולמה דווקא למצרים אסור לשוב?

התשובה הפנימית היא, שיהודי לא הולך למקומות בשביל כסף. הוא מתגלגל לאן שיש לו מה לתקן. ואולם לאחר שקיימו הציווי "ונצלתם את מצרים" וגאלו כל הניצוצות, אין ליהודים מה לעשות שם.

משמעות הדברים הלכה למעשה: המילה "ממון" היא בגימטרייה "סולם". כי סולם משמש הן לעלייה והן לירידה. כסף יכול להוריד ולגשם את האדם, אבל כסף יכול להרים אותו עד השמיים, אם הוא רק מתעל אותו לקדש את עצמו, את סביבתו ואת העולם כולו.

אדמו"ר הזקן: היכל העשירות עומד בין גן עדן לגיהנום, ושני פתחים לו, משני צדי ההיכל: אחד פונה לעבר גן עדן ואחד פונה לעבר הגיהנום.

הדבר מתרחש אצל כל יהודי, בכל נתינת צדקה, קטנה או גדולה: כאשר יהודי לוקח מטבע שהרוויח בעמל, בכל כוחות נפשו ובשותפות עם כל הצוות שהוא פועל עמו ומקדיש אותו לקב"ה – מתרחש שינוי מקיף בכל חלקי הבריאה. הוא יוצר תנועה רוחנית אדירה שסוחפת חלקים נרחבים לקדושה.

הנה סיפור מתוק, שקראתי בימים האחרונים בספר חדש ('ואוצרך הטוב לנו תפתח', מוקדש לסוגיית הממון במשנתו של הרבי ונכתב על ידי הגברת דפנה חיים): הרב הגאון דוד יוסף, בנו של הראשון לציון הרב עובדיה ע"ה, נסע למסע התרמות בדרום אמריקה. הוא נפגש עם גביר גדול בשם אדי מסרי, ושוחח עמו על זכות "יששכר וזבולון", להיות שותף בלימוד תורה של לומד שתורתו אומנותו. הגביר הוציא פנקס צ'קים והציע לכתוב סכום עתק, בתנאי אחד: להיות שותף עם הרב עובדיה בעצמו. הרב דוד נרתע ודחה את הבקשה.

כששב ארצה, סיפר לאביו בבדיחות על ההצעה של אדי, והרב עובדיה התפלא על סירובו. "תתקשר אליו ותאמר שאני מוכן להיות שותף עמו וכותב מיד שטר שותפות". אדי שאל לאיזה חשבון בנק להעביר את הכסף ואביו השיב בפשטות: "לחשבון הבנק הפרטי שלי". הסכום עבר ארצה והרב עובדיה הוציא פנקס צ'קים וכתב את כולו למטרות צדקה. באומרו: "סוף-סוף אני זוכה לקיים מצוות צדקה בגופי ובשופי..."

נחשוב: מה היה חסר בלימוד התורה של הרב עובדיה? הרי לא היה לו דבר מלבד ארבע אמות של הלכה ומה עליו להשתדל לקיים גם צדקה בהרחבה? כאן ההסבר: לימוד התורה נעשה במוח, ואילו צדקה מרימה את כל כוחות הנפש שמוותרים על הכסף. לימוד התורה נעשה בתוך עולמו הפרטי של הלומד, בעוד שהכסף הגדול שהגיע מדרום אמריקה, מקדש מפעל ענק ומאות או אלפי ידיים עובדות, ואולי יותר במעגל הרחב שסובב את העסק ומספר לו את חומרי הגלם ממדינות נוספות וכו'.

מכאן נוצרה התפיסה החסידית החיובית לעולם הכלכלי. הגישה של הרבי היא, שאדם שהתברך בכישרונות כלכליים, צריך לחשוב בהרחבה ולהגדיל את כלי השפע שלו. המטרה אינה כדי להתעשר, אלא כדי לאחוז במפתחות העולם ולכוונו למקום טוב יותר.

אמנם כדי שזה יצליח והעושר לא יהיה שמור לרעתו, צריך להקפיד על מתן מעשר וחומש כראוי. בנוסף, סגולה חשובה מאוד שעורר הרבי לאנשי עסקים, היא קביעות עיתים לתורה. כך נבנה המצפן שמזכיר מה צריך אותנו ולא רק מה אנחנו צריכים. הרבי הדגיש כי הדרך לכך היא לקבוע זמן ביום, בו העסק לא קיים. הטלפון מצלצל ולא מרימים אותו.

התועדות יום ב' דחג השבועות תשלה: 'תלמיד חכם נקרא שבת' (כפי שמספרת הגמרא על תלמיד חכם אחד, שהכינו לכבודו סעודה גדולה כמו השבת). שכן בשעת לימוד התורה צריך להיות כמו בשבת. כשהטלפון מצלצל אין הוא עונה, הרי שבת כעת!. מגיע מישהו ומספר לו שהוא יכול לבצע מסחר ולהרוויח אלף אלפים דינרי זהב, עונה הוא לו: שבת אצלי כעת!.

נסיים בסיפור יפה (ראיתי בספר ענף עץ אבות, פירושו של הרב עובדיה יוסף על פרקי אבות): הרב אפרים זלמן מרגליות היה מגדולי התורה בפולין לפני כמאתיים שנה. הוא היה רב העיר "ברודי" והתפרסם בזכות כתביו "מטה אפרים" ועוד. בצעירותו עסק במסחר ביהלומים והתעשר ואחר כך אשתו התעסקה בענייני המסחר והוא התרכז בתורה. היה לו זמן במשך היום בו היה נסגר בחדר ומתנתק מכל מה שקורה מסביב.

פעם בעיצומה של השעה הזו, קיבלה אשתו הצעה עסקית והיא רצתה לשמוע את דעתו. היא נכנסה לחדרו, אבל הוא ביקש את סליחתה שהשעה הזאת מקודשת ללימוד התורה. היא הפצירה שמדובר

בהזדמנות נדירה, אבל הוא התעקש שבשעה הזו אין דבר יקר מהתורה. האישה שהייתה אדם גדול בעצמה עזבה את החדר וקיבלה את ההחלטה העסקית הנכונה בכוחות עצמה.

אחר כך הסביר לה: "כתוב שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליהם. אף פעם לא הבנתי, מה פתאום למות על דברי תורה? הרי יהודי צריך לחיות ולא למות? היום הבנתי שכשיהודי לומד תורה, הוא צריך לראות כאילו הוא כבר מת ובני הבית לומדים להסתדר בלעדיו..."

בשנים האחרונות זכינו לשמוע מהרבי כי כבר 'נשלמה עבודת הבירורים והעולם מוכן לגאולה'. אחרי אלפי שנים של קידוש העולם דור על גבי דור, הפירמידה מושלמת ומוכנה לגאולה שלמה ולא נותר אלא לפתוח הדלת למשיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**